

ГРОШІ ТА ЦИВІЛІЗОВАНЕ ЛЮДСТВО

Актуальність теми дослідження. На сьогоднішній день існує багатовизначень того, що таке гроші. Найбільш чітко з них дав ще Адам Сміт, який сказав, що ми використовуємо гроші, звільняючись від них, тобто це універсальний різновид речі, яку людина може використовувати, тільки віддавши її іншим людям, у той час як інші види речей використовуються людьми через придбання, присвоєння [1, с. 236]. Винахід грошей – велике досягнення людського розуму. Гроші є самостійним відношенням взаємозамінності та обмінюваності економічних об'єктів. Гроші – це специфічний товар, спеціальна споживча вартість якого робить його загальним еквівалентом товарів, перетворюючи на капітал. Гроші є фактором формування психіки людини у виживанні, існуванні, самозадоволенні, посіданні певного статусу в суспільстві тощо. В економічній реальності людина перебуває у двох сферах – духовній і речовій. Гроші є узагальненою форматизованою стороною речового світу. Наявність різних речей у людей встановлює між ними певну ієрархію, яку вони сприймають природно і прагнуть посісти в ній певне місце. [2, с. 94-110]. Гроші виконують функції мірила вартості та засобу обігу. Крім того, вони є засобами нагромадження та платежу. Тема грошей сьогодні є надзвичайно актуальною як в реальному житті, так і в навчці.

Метою статті є: розкриття проблеми еволюції ціннісного відношення до грошей в історії розвитку як філософської, так і економічної думки, вивчення зв'язків сучасної людини з матеріальними цінностями, які реалізуються через гроші.

До змісту цього феномена зверталися економісти та соціологи, правознавці та історики, літератори та психологи. Однак навіть сьогодні проблема грошей є актуальною та однією з найменш розкритих у філософії. Порівнюючи гроші з іншими матеріальними благами, А. Шопенгауер підкреслював, що тільки гроші – абсолютне благо: вони відповідають «не будь-якій потребі *in concreto*, а потребі взагалі, *in abstracto*» [3, с. 14].

У соціальному вимірі гроші виступають в різних сутнісних якостях: як знак (інформаційна функція), як символ, стають інституціональним феноменом; будучи універсальною транскультурною цінністю, вони фіксують міру цінності певного об'єкта як речі, здатної бути загальним еквівалентом обміну інших речей. Статус загальності припускає функціональну феноменологію прояву грошей як цінності в соціумі, необхідним елементом пізнання якої постає розгляд їх в історико-еволюційному плані. Вони немовби «накопичують» історичний зміст людської життєдіяльності, соціальну силу людини, котра урівнює можливості і права індивідів настільки, що виникає віра в надзвичайні можливості грошей. Соціальна і моральна сила індивіда, опредметнена в грошах, змінюється по мірі зростання їх ролі в суспільстві. Відтак виявлення соціального змісту грошей в історії соціуму та культури має значний пізнавальний інтерес. [4, с.258].

Гроші були різні за формою (черепашки, худоба, хутра, монети, банкноти), але завжди були постійні за змістом і функціями – засіб обміну. Майже у всіх ринкових операціях у нашій економіці гроші – засіб обміну, тобто вони використовуються для оплати товарів і послуг, чим підвищують нашу економіку і чим безпосередньо впливають на розвиток та функціонування культури. Про гроші написано тисячі книг, і разом з тим «ми занадто мало знаємо про них», – говорить М. Фрідмен, визнаний лідер монетаризму ХХ століття. Причина такого парадоксу полягає в тому, що гроші не повністю потрапляють в аналітичне поле грошових теорій. Тому гроші потрібно розглядати не як міру вартості і засіб платежу, не як засіб обігу і накопичення, а «гроші як особливий спосіб дивитися і думати, як специфічна постановка погляду культури, як потрібний і активно використовуваний нею інструмент мислення і компонент буття» [5, с. 12], – вказує І. Єскевич.

Люди «обожнюють» гроші і за цим вони не розуміють, що ці на перший погляд прості папірці їх «поглинають».

З давніх-давен таким феноменом як гроші цікавилася церква. Проте цілком закономірно, що Біблія, Слово Боже, говорить про них, адже здавна саме вони займали особливе місце в житті людей. [6, с.138]

В психології розроблено різні грошові типології особистості. Так, в типології, оформленій Мерріл і Рейд в результаті аналізу праць К. Г. Юнга, представлено чотири типи, які проявляють характерні особливості відносин і поведінки у фінансовій сфері [4]:

- «чуттєві» (наївний тип) – люди чутливі, приємні, але імпульсивні, недисципліновані, егоїстичні. У фінансовій сфері їм властиво розглядати гроші як нечисті і шкідливі для відносин і тому уникати їх;

- «думаючі» (аналітичний тип) – педантичні, наполегливі, вимогливі, але нерішучі, ригідні і розбірливі. У фінансових питаннях схильні перестраховуватися і зволікати з ухваленням рішень та їх реалізацією; цінують безпеку над усе;

- «сприймаючі» (імпульсивний тип) – реалістичні, незалежні, рішучі, але жорстокі, владні і різкі. У фінансових справах рішучі й вимогливі, схильні переоцінювати свої можливості;

- «інтуїтивні» (експресивний тип) – інтуїтивні, честолюбні люди, ентузіасти, але імпульсивні, недисципліновані, егоїстичні. У фінансових питаннях схильні бути оптимістами, їм подобається продавати і бути популярними. Якщо спробувати виокремити ключові символи грошей у наведеній типології, то для «чуттєвих» гроші – моральне зло або конфлікт; для «думаючих» – безпека; для тих, що «сприймають» – свобода і влада; для «інтуїтивних» – самоствердження, престиж.

Система поглядів на гроші може змінюватися з віком та зі ступенем набуття життєвого досвіду. Коли індивід поступово пізнає, що далеко не всі блага і стимули в житті пов'язані з оплатою (наприклад, симпатія, любов, самореалізація особистості), його інтерес до грошей відносно скорочується [7, с. 160].

Сьогодні в Україні змогло людина опиняється в пастці суспільної свідомості, коли, з одного боку, бути такою як вона – це погано, тому що це тісно пов'язано з культурним засудженням жадібності й самовдоволення, а з іншого, «просто» заробити багато грошей – це добре та правильно. Очевидно, такий подвійний «стандарт» соціальної оцінки буде ускладнювати процес самокатегоризації багатих і відіб'ється в їх ідентифікаційних структурах. Заможні люди в нашій країні з'явилися та сформувалися із різних соціальних верств і є явищем неоднорідним. Час їх існування ще дуже невеликий, а стиль життя та споживання тільки складається. На наших очах відбувається розподіл на багатих та бідних. Питання становлення багатих дуже складне. У суспільствах зі стабільною економікою, з багатовіковими традиціями існування фінансового розшарування до співіснування багатих і бідних ставляться як до чогось звичного та природного. У нас же за останні десятиліття формувалися величезні статки при катастрофічному зубожінні населення. Тому негативне ставлення до багатих визначається думкою, що багатства зароблені нечесним шляхом. До того ж психіка людей не встигає пристосовуватись до змін. Мабуть, тільки нові покоління, які застануть вже розшарований світ, ставитимуться до багатих спокійно та нейтрально. Існує навіть такий вираз: «Легше верблуду пройти крізь вушко голки, ніж багатому увійти в Боже Царство». Звідки взявся такий дивний образ – верблуд, який проходить крізь вушко голки? Назву «Вушко голки» мали одні з

міських брам у стародавньому Єрусалимі. Брами справді були дуже вузькими. Верблюд крізь них все ж таки міг би пройти. Проте це було б неможливо, якщо б він був надмірно навантажений тюками з речами. [8, с. 74]

Висновок. Отже, на мою думку, сучасному цивілізованому людству потрібні гроші для буття та пізнання світу, але кожен це розуміє по своєму, тому виникають нерівності, між багатими та бідними. Гроші сьогодні виконують багато економічних і психологічних функцій. Крім того, гроші – це різновид енергії, рушійна сила нашої цивілізації. Така ситуація виникла в ході розвитку суспільства досить нещодавно; так було не завжди. У минулому таким джерелом енергії, яке забезпечувало взаємодію між людьми, були земля та свійські тварини, або раби чи природні ресурси (вода, сіль, залізо). І хоча люди завжди використовували головним джерелом енергії щось одне – одну річ чи природний ресурс – ніщо з цих речей або ресурсів не змогло перетворитися в той колосальний механізм, яким у наш час є гроші – єдине, що пронизує всі сторони людського життя і є основним елементом сучасної культури.

Література

1. Малахов С.В. Основы экономической психологии: Уч. пособие / С.В. Малахов // Под общ.ред. Задорожнока И.В., М., 1992. 236с.
2. Гальчинский А.С. Основы экономической теории: підручник / А. С. Гальчинский, Є. П. Єщенко, Ю. І. Палкін. К. : Вища школа, 1995. 471 с.
3. Силласте Г.Г. Экономическая социология : учеб. пособие / Г. Г. Силласте. М. : Гардарики, 2005. 176 с.
4. Еволюція грошей в розвитку культури мислення: соціософський аналіз / Г. С. Петренко // Гілея: науковий вісник. 2014. Вип. 83. 258с.
5. Ескевич И. В. Метафизика денег. Три действия с прологом и эпилогом / И. В. Ескевич. М.: Эксмо, 2006. – 272 с.
6. Шумка, М. Філософія грошей: теологічний аналіз / Михайлина Шумка, Василь Войцешин // Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації : зб. наук. праць студ. та викл. каф. філософії та політології ТНЕУ / відп. за вип. Т. В. Гончарук. Тернопіль: ТНЕУ, 2012. 138с.
7. Дейнека О. С. Экономическая психология: учеб. пособие / О. С. Дейнека. СПб. : Питер, 2000. 160 с.
8. Психологічний зміст економічної категорії «гроші» / Т. В. Скрипаченко // Проблеми сучасної психології. 2012. № 2. С. 71-76.
9. Шумка М. Л. Феномен сучасного підприємця / Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. Щорічник. Тернопіль: Збруч, 2002. С. 51-57.
10. Гончарук Т. В., Шумка М. Л. Портретна характеристика сучасного підприємця. / Матеріали Міжнародних філософсько-економічних читань 10-11 червня 2008 року, Львів. С. 282-290.
11. Шумка М. Л. Етичні принципи державного управління доби Нового часу та Просвітництва / Матеріали науково-практичного семінару 18-19 листопада 2010 року, Тернопіль. С. 207-210.
12. Шумка М. Л. Етична культура управління: історико-філософський аналіз. / Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної нації. Тернопіль: Економічна думка, 2012. С. 11-118.
13. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. 250 с.